

KONULARI BAKIMINDAN İRAN'DA SÖYLENEN FARSÇA NİNNİLER ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

AN EVALUATION ON THE PERSIAN LULLABIES SUNG IN IRAN IN TERMS OF THEMES

Melek GEDİK

Dr. Öğr. Üyesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü, melekgedik@yyu.edu.tr

Makale Bilgisi

Türü: Araştırma makalesi
Gönderildiği tarih: 18 Nisan 2023
Kabul edildiği tarih: 7 Ekim 2023
Yayınlanma tarihi: 25 Aralık 2023

Article Info

Type: Research article
Date submitted: 18 April 2023
Date accepted: 7 October 2023
Date published: 25 December 2023

Anahtar Sözcükler

Çocuk; Ninni; Halk Edebiyatı; İran

Keywords

Child; Lullaby; Folk Literature; Iran

DOI

10.33171/dtcfjournal.2023.63.2.9

Öz

Sözlü edebiyat ürünleri arasında yer alan ninni çocuğun annesinden ilk işittiği kısa, yalın ve ritimli sözlerdir. Anne, dışarıdan herhangi bir müdahale olmaksızın söylediği bu ritimli sözler aracılığıyla çocuğu ile ilk dilsel bağı kurmaktadır. Çocuğu uyutmak ve sakinleştirmek için söylenen bu sözler aynı zamanda bir toplumun dil, kültür ve sosyolojik özellikleri hakkında bilgi sunmaktadır. Ninniler genellikle anne tarafından icra edildiğinden kadın, sözlü kültür mirasının nesilden nesile aktarılmasında önemli bir rol üstlenmektedir. Anne, çocuğu doğduğu andan itibaren onun erken dönem eğitimini ninniler vasıtasıyla desteklemektedir. Çocuğa yaşadığı çevreyi, dilini, kültürünü, dinini, inançlarını, ulusal değerlerini tanıtarak onlarla bağ kurmasını ve içselleştirmesini sağlamada öğrenilmesi kolay ve akılda kalıcılığı yüksek olan ninnilerin etkisi büyüktür. Aynı zamanda anne kendine has bir üslupla dile getirdiği ninnilerde duygularını, isteklerini, sıkıntılarını ve beklentilerini iletmektedir. Bu bağlamda ninniler aile yapısının özelliklerini, aile bireyleri arasındaki ilişkileri, anne ve babanın aile içerisindeki rollerini ortaya koymaktadır.

Ninniler İran'da halk edebiyatının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Halk edebiyatı ile ilgilenen İranlı birçok araştırmacı derleme faaliyetlerinde bulunarak ülkenin farklı bölgelerinden derledikleri ninnilere eserlerinde yer vermişlerdir. Bunun yanı sıra ninninin tanımı, muhtevası ve işlevi konusunda akademik anlamda birçok çalışma da kaleme alınmıştır. Bu çalışmada İran'da ninni konusunda yapılan tanımlamalar ve İran halk edebiyatında ninnilerin yeri ve önemi hakkında genel bilgiler verildikten sonra araştırmacıların İran'ın Turbet Cam, Turbet Heydariye, Tahrán, Bircend, Kirman, Haf, Meşhed, Şehmirzâd, Şuşter, Koçan, Zabul, Kazerun ve Şiraz şehirlerinden derlediği ninni örnekleri yapı ve konu bakımından değerlendirilecektir.

Abstract

Lullabies, which are among the products of oral literature, are short and plain. They are the rhythmic words that the child hears from his mother for the first time. The mother establishes the first linguistic bond with her child through these rhythmical and melodious words that she utters without external interference. These words said to put the child to sleep and calm down also provide information about the language, culture and sociological characteristics of a society. Since lullabies are usually sung by the mother, women play an important role in transferring oral cultural heritage from generation to generation. The mother supports her child's early education through lullabies from the moment of birth. Lullabies are easy to learn and highly memorable. They have a great effect on helping the child to bond and internalize the environment in which they live, its language, culture, religion, beliefs and national values. At the same time, the mother conveys her feelings, wishes, troubles and expectations in the lullabies she sings idiosyncratically. In this context, lullabies reveal the characteristics of the family structure, the relationships among family members, and the roles of the mother and father in the family.

Lullabies constitute an important part of folk literature in Iran. Many Iranian researchers who are interested in folk literature have included lullabies that they have compiled from different parts of the country in their works. In addition, many academic studies have been written about the definition, content and function of lullaby. In this study, after giving general information about the definitions of lullabies in Iran and the place and importance of lullabies in Iranian folk literature, the examples of lullabies compiled by researchers from various cities of Iran like Torbat Jam, Torbet Heydariyeh, Tehran, Birjand, Kerman, Khaf, Mashhad, Shahmirzad, Shustar, Qouchan, Zabol, Kazeroon and Shiraz will be evaluated in terms of structure and subject.

Giriş

Ninniler, anne veya çocuğun çevresindeki kişiler tarafından çocukların uyuması ve sakinleşmesi için söylenen kısa ve ahenkli sözlerdir. Her milletin dilini, kültürel ve toplumsal özelliklerini yansıtan bu sözler aynı zamanda toplumların yaşam şeklini, inançlarını, geleneklerini ve yaşadığı çevreyi tanımamıza da olanak sağlamaktadır. Ninniler, “*sanatsal yaratıcısı olan kadından ya da anneden ayrı düşünülemez bir tür*” (Çıblak Coşkun, 2013, s. 501) olduğu için kadının aile ve toplum içindeki konumunu ve rolünü yansıtmaktadır. Anne ruhsal durumunu ve çocuğu hakkındaki arzularını ve ideallerini ninnilerle ortaya koymaktadır.

Halk edebiyatı ürünleri arasında yer alan ninnilerin önemi ve işlevi şöyle sıralanabilir:

1. Dilbilim ve diyalektoloji gibi alanlarda inceleme yapılmasına olanak tanır.
2. Bir milletin toplumsal ve kültürel meseleleri, giyecek, yiyecek, geçim kaynakları, inançları, gelenekleri hakkında bilgi edinilmesini sağlar.
3. Ninniler, kadınların toplum ve aile içerisindeki sorunlarını, duygularını, arzularını ve yaşam şeklini ortaya koymasına bakımından önem arz eder (Muhâcirî, 2014, s. 11).

Ninniler, “*gelecek nesillerin kültürel yapısının temel taşı*” (Kırcı Uğurlu, 2014, s. 43) olma özelliğine sahip olduğu için aynı zamanda çocukların yaşadığı kültürü içselleştirmesini de sağlamaktadır. Bu bağlamda ninniler “*bir toplumun inanışlarını; değer yargularını, çocukları eğitme şeklini ve çocuklardan gelecekteki beklentilerini; ideal davranış ve kişilik özelliklerini; beğenilen meslek gruplarını; kız ve erkek çocuklarına yaklaşım biçimini; karı-koca ve gelin kaynana ilişkilerini vb. yansıtan önemli türlerden biri*” (Çıblak Coşkun, 2013, s. 504) olarak kabul edilmektedir. Çocuk doğduğu andan itibaren anne, baba ve yakınlarının sözlerini işitmektedir. Fakat çocuğun ilk dilsel bağı ve sözcüklerle tanışması daha çok anne tarafından söylenen ninniler aracılığıyla gerçekleşmektedir. Böylece ninniler çocuğun “*ana dilin güzelliğini, inceliğini, değerini ve ana dile yönelik sevgi ve muhabbeti*” öğrenmesine de katkıda bulunmaktadır (Aydoğmuş, 2020, s. 88).

Ninniler ele alınan konular bakımından çeşitlilik arz etmektedir. Elçin (1986, s. 271) ninnilerin içeriğini “*Sağlıklı doğmadan gelen sevinç, fizikî güzellik, soy-sop, iyi huy, sünnet, öğrenim, nişan, gelin alma, evlenme gibi geleceğe ait dilekler; yalnızlık, gurbette kalan baba, koruyucu melekler, veliler, Hızır vb. madde, tem, motif ve merasimler ninnilerin muhtevasında belli başlı unsurlardır*” şeklinde belirtmektedir.

Birçok ülkede olduğu gibi İran'da da ninni sözlü edebiyat ürünlerinin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu bağlamda İran'da ninni konusunda yapılan derlemeler incelediğinde Sâdık Hidâyet, Huseyn Kûhî Kirmânî ve Encevi Şîrâzî gibi araştırmacıların çalışmaları göze çarpmaktadır. Sâdık Hidâyet *Ovsâne* (1940) adlı eserinde ninnilere yer vermiştir. Huseyn Kûhî Kirmânî İran'ın çeşitli bölgelerinden derlediği ninnileri *Heft Sed Terâne Ez Terânehâ-yi Rustâyî-i İran* (1968) adlı eserinde yayımlamıştır. Encevi Şîrâzî İran halk edebiyatını konu alan *Gozerî ve Nazarî Der Ferheng-i Merdom* (1992) adlı eserinin bir bölümünde ninnilere yer vermiştir.

Belirtilen bu değerlendirmeler doğrultusunda çalışmada, incelenecek olan ninni türüne ait örnekler; Sefidger Şehâneki'nin *Lâlâyihâ-yi Kûdekân-i Îrân* ve Muhâciri'nin *Gol-i Peste Mecmû'e-i Lâlâyihâ-yi Fârsî* adlı çalışmalarında yer alan derleme metinlerden elde edilen ürünlerdir. Çalışmanın amacı genel hatlarıyla İran'da söylenen Farsça ninnileri inceleyerek İran halk edebiyatında önemli bir yere sahip olan bu edebî türü tanıtmak ve içerdiği konular bakımından ele almaktır. Çalışmada Farsçada ninni kavramı üzerine yapılan tanımlamalar ve İran halk edebiyatında ninnilerin yeri ve önemi hakkında genel bilgiler verildikten sonra araştırmanın sınırlılığı çerçevesinde İran'ın Turbet Cam, Turbet Haydariye, Tahran, Bircend, Kirman, Haf, Meşhed, Şehmirzâd, Şuşter, Koçan, Zabul, Kazerun ve Şiraz şehirlerinden derlediği ninni örnekleri yapı ve konu bakımından değerlendirilmeye çalışılacaktır.

FARŞÇADA NİNİNİ

Farsçada ninni sözcüğünün kökenine bakıldığında, geçmişte بنگره (bengere) ya da نانو (nânû) sözcüğünün ninni için kullanılmış olduğu görülmektedir. بنگره (bengere) sözcüğünün kökeni Pehlevicede ونگ (veng) şeklinde telaffuz edilen بانگ (bâng) sözcüğüdür ve ses, feryat anlamındadır (Muhammedî ve Kâyînî, 2005, s. 26). Günümüzdeki Farsça karşılığı لالایی (lâlâyî) olan ninni, anne dışında çocuğun bakımından sorumlu kişiler sayılan ve Türkçede de çocuğun bakımını üstlenen kişi anlamındaki lala sözcüğünden gelmektedir (Enüşeh, 2002, s. 1206).

Genellikle ninnilerde öncelikli amaç çocuğu uyutmak olduğu için ritim ve müzikalite ön plandadır. Bu bağlamda ninnilerin ahenginin beşik ya da salıncakla doğrudan ilişkisi vardır. İran'da da beşik türleri şehirden şehre değiştiği için annelerin mırıldandıkları sesler de farklılık göstermektedir. Örneğin İran'ın güney ve merkez bölgelerinde çocukları uyutmak için herhangi bir yere bağlanan salıncaklara نانو (nânû) denildiği bilinmektedir. Beşik, çocuğun ikinci annesi olarak görüldüğü için نانه (nene) sözcüğünden gelmektedir. Kuzey bölgesinde ise çocuklar Farsçada

گاره (gâre) ya da گهواره (gehvâre) denilen tahtadan beşiklerde uyutulurdu. گاره (gâre) denilen beşiğin sallanma şekli kısa aralıklarla ve peş peşe olduğundan, ritimsel olarak نانو (nânû) denilen beşikten farklılık göstermektedir (Zebihniyâ 'Umrân, 2014, s. 12; Muhâcîrî, 2014, s. 8).

İranlı birçok araştırmacı da ninninin özellikleri ve işlevleri hakkında tanımlar yapmıştır. Kızılayâğ (2014, s. 129) ve Selâcike (2006, s. 424), ninnilerden genellikle annelerin çocukları hakkındaki arzularını, mutluluklarını, günlük yaşamlarındaki sıkıntılarını ve şikâyetlerini içeren edebî bir tür olarak bahsetmektedir. Hicâzî (2008, s. 150) ninniye sahip olduğu ahenk ve ritim bakımından çocuklara söylenen ilk şiirler olarak kabul etmektedir. Muhâcîrî (2014, s. 10) de ninnilerin anne, baba ya da büyükannelerin çocukları uyutmak, annelerin duygularını, arzularını, toplumsal sorunlarını anlatmak için söyledikleri ve anne ile çocuk arasında kuvvetli bir bağ oluşturan kısa, yalın ve ahenkli sözler olduğunu belirtmektedir. Cemâlî (2007, s. 1) ninniye toplumların kültürel çeşitliliğinin göstergesi olarak nitelendirirken, Şîrâzî (1992, s. 34) ise, ninniler vasıtasıyla tabiatın, yaşadığı çevrenin ve yaşama ilişkin meselelerin annesi tarafından çocuğa iletildiğini ve böylece yaşadığı çevre ile yakınlık kurabilmesine olanak sağlanacağını düşünmektedir. Araştırmacıların ninni üzerine yaptığı tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere ninni anne, baba ya da büyükannelerin çocuğu uyutmak için söylediği, kimi zaman annenin hislerine tercüman olan, toplumun dil, kültür ve yaşam şeklini anlatan ve anne ile çocuk arasında bağ oluşturan ilk ezgiler olarak tanımlanabilmektedir.

1. İRAN'DA SÖYLENEN FARŞÇA NİNNİLER

1.1. Yapı ve Şekil Bakımından Farsça Ninniler

İran'da söylenen Farsça ninnilerin yapısal özelliklerine bakıldığında genellikle dörtlükten oluştuğu görülebilir. Ancak dörtlük dışında mısra sayısı 3 ve 5 olan ninniler de bulunmaktadır. Farsça ninnilerin nazım birimi çoğunlukla dörtlük olduğundan hezec bahrinde söylenmiştir (Hasanlî, 2003, s. 64). Ninnilere başlarken لا لا لا لا، لا لا لا لا، لا لا لا لا، لا لا لا لا، لا لا لا لا، لا لا لا لا، لا لا لا لا، لا لا لا لا gibi kalıp sözler sıklıkla kullanılmaktadır.

1.2. Konuları Bakımından Farsça Ninniler

Ninnilerin içeriğine dair öncelikli olarak bahsedilmesi gereken unsur “İran ninnilerinin savaş, ticaret ve evlilik gibi sebeplerin doğurduğu göçler neticesinde söylendiği bölgeye göre dilsel ve kültürel açıdan farklılıklar göstermesidir” (Cemâlî, 2007, s. 9-10). Bu doğrultuda söylendiği bölgenin dil ve kültürel özellikleri bakımından birtakım farklılıklara sahip olmakla birlikte ele alınan konular

çoğunlukla ortak olsa da ninni hakkında müstakil eserler yayımlayan İranlı araştırmacılar ninnileri içerik bakımından çeşitli başlıklar altında tasnif etmektedirler. Cemâlî (2007, s.16-20), Farsça ninnileri muhteva yönünden şu şekilde tasnif etmektedir:

1. Şikâyet ve serzeniş içerikli ninniler
2. Dilek ve temenni içerikli ninniler
3. Siyasi ve toplumsal içerikli ninniler.

Muhâcirî (2014, s. 16) ise ninnilerin muhtevasına dair daha geniş bir sınıflama ortaya koymaktadır:

1. Annenin çocuğuna övgüsünü içeren ninniler
2. Annenin çocuğu için dilek ve temennilerini içeren ninniler
3. Dua içeren ninniler
4. Annenin dertleri, sıkıntıları ve serzenişini içeren ninniler
5. Babanın gurbete gitmesine ilişkin ninniler
6. Aile bireyleri arasındaki ilişkileri içeren ninniler
7. Çocuğun yetiştirilmesine dair ninniler
8. Doğa ile ilgili ninniler
9. Gelenek ve inanışlarla ilgili ninniler
10. Öğüt içeren ninniler
11. Maddi unsurları içeren ninniler

Bahsi geçen tasnifler dikkate alınarak Farsça ninnilerde sıklıkla kullanılan konular şu şekilde sıralanabilir:

1.2.1. Dilek ve Temenni Ninnileri

İran'ın Turbet Cam, Turbet Haydariye, Haf, Tahran ve Meşhed şehirlerinden verilen ninni örneklerine bakıldığında annenin çocuğunun yürümesi, sağlıklı olması, okula gitmesi, meslek sahibi olması, Kur'an okuması ve evlenmesi gibi arzularını dile getirdiği görülmektedir:

کفشی بخرم ز نقره در پات کنم

لالا لالا همیشه لالات کنم

در گوشه نشینم و نگاهت بکنم

کفشی خرم در کوچه روانت بکنم

(Muhâcirî, 2014, s. 42).

Ninni ninni daima ninni söyleyeyim

Gümüştən ayakkabı alıp ayağına giydireyim

Ayakkabı alayım sokakta gezdireyim

Köşede oturup seni seyredeyim

خدایا خوار نشی هرگز
 لالا لالا گل نرگس
 نشینم تا سر مجلس
 به عروسی فرزند
 (Muhâcirî, 2014, s. 56).

*Ninni ninni nergis
 Allah'ım bedbaht etmeyesin asla
 Oğlumun düğününde
 Meclisin başında oturayım*

12 به کوچه ها روونک شی لالا لالا کلونک شی
 3 گیری کلام الله بغل گیری
 به مکتب شی، سبق
 (Muhâcirî, 2014, s. 39).

*Ninni ninni büyüyesin; sokaklarda yürüyesin
 Allah'ın kelamını kucaklayıp; mektebe gidesin, ders alasın*

لالا لالا لالی لالی
 تو را دادم که ملاشی
 تو را دادم به ملایی
 به قرآن خواندن آشنا شی
 (Muhâcirî, 2014, s. 49).

*Ninni ninni ninni; verdim seni mollaya
 Seni verdim molla olasın; Kur'an okumayı öğrenesin*

لالا لالای لالایی
 تو ملای کلانش کن
 گلم رفته به ملایی
 به مکتبها روانش کن
 (Muhâcirî, 2014, s. 52).

*Ninni ninni ninni, gülüm gitti mollaya
 Büyük molla yap; mekteplere revan et*

Anne, çocuğunun geleceğine dair isteklerini dile getirmesinin yanı sıra kendisine karşı vefalı olmasını da arzu etmektedir. Yaşlandığında çocuğunun kendisine destek olması ve öldüğünde mezarını ziyaret etmesi annenin beklentileri arasındadır:

لالا بکن تا سنّ پیری
 لالا بکن تو ای عزیزم
 که وقتی پیر شوم دستم بگیر
 قد و بالای عزیزم گل بریزم
 (Muhâcirî, 2014, s. 109).

*Uyu ki büyüyesin, yaşlandığımda elimi tutasın
 Uyu ey canım, boyuna posuna gül saçayım*

¹ بزرگ بشوی

² روان بشوی

³ درس

لا لا گلم باشی عزیز و همدم باشی
 لا لا بمیرم تو بمانی سر قبرم بیای قرآن بخوانی
 (Muhâcîrî, 2014, s. 118).

Ninni ninni gülüm olasin, canım ve dert ortağım olasin

Ninni ninni ben öleyim sen kalasin, kabrimin başında Kur'an okuyasin

1.2.2. Ayrılık ve Gurbet ile İlgili Ninniler

Farsça ninnilerde geçen baba figürü genellikle evden uzakta olarak betimlenmektedir. Demavend, Şiraz, Abade, Bircend, Kirman, Meşhed ve Şuşter şehirlerine ait ninni örneklerinde babanın, aile içerisindeki rolü evin geçimini sağlamak olduğu için gurbete gitmek zorunda kaldığı görülmektedir. Anne söylediği ninnilerde eşine olan özlemine, ayrılıktan dolayı duyduğu üzüntüyü dile getirmesinin yanında babanın hediyeler getireceği yönünde çocuğunu da teskin etmektedir:

لا لا گل اسفند

بابات رفته پی گوسفند

لا لا گل پسته

بابات رفته نخور غصه

(Sefidger Şehânekî, 2014, s. 54).

Ninni ninni üzerlik çiçeği

Baban koyun peşine gitti

Ninni ninni fıstık çiçeği

Baban gitti üzülme

گل سرخ و سفید کم محبت

مرا ول کردی و رفتی به غربت

الهی باز گردی به سلامت

که تا گردم رها از غم و محنت

(Sefidger Şehânekî, 2014, s. 74).

Sevgisiz kırmızı ve beyaz gül

Bırakıp gittin beni gurbete

Allah'ım dönesin selametle

Böylece kurtulayım üzüntü ve mihnetten

لالا لالا به سر تخته⁴
 6 سفر رفته⁵ روڈمبوی
 می آره کفش نارنجی
 به پای روڈم نمی گنجی

(Sefidger Şehâneki, 2014, s. 13).

Ninni ninni başında tahta
Evladımın babası yolculuğa çıktı
Turuncu ayakkabı getirecek
Evladımın ayağına olmayacak

لالا لالایی لالا لالایی
 بابای خود ز من خواهی
 بابا جونت سفر کرده
 مرا خونین جگر کرده
 (Muhâcirî, 2014, s. 29).

Ninni ninni ninni; benden babanı istersin
Babacığın yolculuğa çıktı; ciğerimi parçaladı

Ninniler toplumun geçim kaynakları ve ticari ilişkiler hakkında da ipuçları sunmaktadır. Ninnilerde genellikle babanın çalışmak için gurbete gittiği yer Hindistan olarak geçmektedir. Tarçın ve kakule Hindistan'a özgü ürünlerdir ve 5. yüzyıldan itibaren Hindistan'dan İran'a büyük ölçüde şeker ihracatı yapılmaktadır. Çalışmak için Hindistan'a giden baba, çocuğuna hediye olarak bu ürünleri getirmektedir (Huseynî Sâbir vd., 2019, s. 16).

بابات رفته به هل چینی
 اوورده قند و دارچینی

(Sefidger Şehâneki, 2014, s. 96)

Baban kakule toplamaya gitmiş
Şeker ve tarçın getirmiş

که گھوارهت چوب صندل
 لحافت چیت هندستون
 که بالشتت پر سیستون
 الا ای باد تابستون
 نظر کن سوی هندستون
 بگو بابا عزیز من

⁴ Ninnilerde çoğunlukla anlamdan ziyade ritim ve ahenk ön plandadır. Bu sebeple herhangi bir anlam ifade etmeyen به سر تخته کافیye oluşturmak için söylenmiştir.

⁵ بابای

⁶ فرزند من

برای رودم کتون بستون

(Sefidger Şehâneki, 2014, s. 101).

Beşiğin sandal ağacı
Yorganın Hint basması
Yastığın Sistan tüyü
Ey yaz esintisi
Hindistan'a yönel
De ki babam kıymetlim
Evladım için keten al

Babanın yokluğunda çocuğun tüm sorumluluğu annenin üzerindedir. Üstlendiği bu sorumluluk ile sebebiyle anne huzursuzluk ve uykusuzluktan yakınmaktadır:

لا لا لالا گل بادم دارم نه شب خواب و نه روز آرام دارم
 لا لا لالا گل باغ بهشتم برای بابایت نامه نوشتم
 (Muhâcirî, 2014, s. 107).

Ninni ninni badem çiçeğim var; ne gece uyku ne de gündüz huzurum var
Ninni ninni cennet bahçemin çiçeği; babana mektup yazdım

Ninnileri incelediğimizde gurbette olan kişinin yalnızca eş olmamakla birlikte annenin de akraba ve yakınlarından ayrı düştüğü görülmektedir:

فلک آواره کردی از مکانم جدام کردی ز قومان و کسانم
 جدام کردی الهی خیر نبینی خودت دادی مراد دشمنانم
 (Muhâcirî, 2014, s. 82).

Felek beni yerimden ettin; eşimden dostumdan ayrı düşürdün
Beni ayrı düşürdün Allah'ım hayır görmeyesin; düşmanlarımın muradını verdin

1.2.3. Tehdit ve Korkutma Ninnileri

Ninnilerde korkutma, bebeğin uyumakta zorluk çıkardığı ve annenin tahammül sınırına geldiği zamanlarda başvurduğu bir yöntemdir (Uğurlu, 2012, s. 119). Farsça ninnilerde uyumayan çocuk, anne tarafından genellikle لولو (öcü) denilen hayali varlık vasıtasıyla korkutulmaktadır:

نه گاو دارم، نه گوساله به غیر از رود یکساله
 برو لولوی صحرايي تو از رودم چه می خواهی
 که این رودم پدر داره دو خنجر بر کمر داره
 برو لولو جهنم شو بلا گردان رودم شو
 (Muhâcirî, 2014, s. 28).

*Ne ineğim var ne danam; bir yaşındaki evladımdan başka
Git öcü; evladımdan ne istersin
Evladımın babası var; belinde iki hançeri var
Git öcü cehennem ol; çocuğumdan belayı defet*

لالا لالا لولو چاهی
از این بچه چه می خواهی
که این بچه پدر داره
دو خنجر بر کمر داره

(Sefidger Şehânekî, 2014, s. 69).

*Ninni ninni öcü
Bu çocuktan ne istersin
Bu çocuğun babası var
Belinde iki hançeri var*

1.2.4. Aile Fertleriyle İlgili Ninniler

Ninnilerde değinilen konulardan biri de aile ilişkileridir. Aile fertleri arasında genellikle baba ninnilere konu olmuştur. Ninnilerde olumlu yönleriyle bahsedilen baba kimi zaman annenin serzenişte bulunmasına sebep olmaktadır. Babanın başka bir kadınla gitmesi ya da eşine olan tutumu Kirman, Koçan, Haf, Zabul, Meşhed ve Becistan ninnilerinde şu şekilde göze çarpmaktadır:

لالا لالا گل جیره
بابات رفته زنی گیره
چرا خوابت نمی گیره
ننه ات همیشه غمگینه

(Muhâcirî, 2014, s. 104).

*Ninni ninni aspir çiçeği; neden uykun gelmez
Baban evlenmeye gitmiş; annen üzgün daima*

عزیز جانم بخسب دیگه
ببین ساعت که چی می گه
می گه ساعت دم هفته
بابات با یک زنی رفته
8 کنه صیغه 7 او ره مخه
عزیز مو بخو دیگه
لالا لالا عزیز من
بخو ای نورسیده من

(Sefidger Şehânekî, 2014, s. 88).

می خواهد⁷

را⁸

Canım uyu artık
 Bak saat kaç oldu
 Uyku saatidir
 Baban bir kadınla gitti
 Onu nikahına almak ister
 Canım uyu artık
 Ninni ninni canım
 Uyu bebeğim

بابات رفته زنی گیره
 زن بابایت انشالله بمیره

لالا لالا گل زیره
 دعای مو همه هست در شو و روز
 (Muhâcirî, 2014, s. 56).

Ninni ninni kimyon çiçeği; baban evlenmeye gitmiş
 Gece gündüz duamdır; inşallah ölsün babanın karısı

لالا لالا مرغ خونه
 اسیر دست باباتم

لالا لالا سیاه دونه
 لالا لالایی لالاتم
 (Muhâcirî, 2014, s. 103).

Ninni ninni çörek otu; ninni ninni evin kuşu
 Ninni ninni ninni; babanın esiriyim

Ninnilerde geçen aile fertleri arasında dayı, amca, kardeş, büyük anne gibi kişiler de yer almaktadır. Anne, bu ninniler vasıtasıyla çocuğun aile fertlerini tanımasına ve çocuğun onlarla iyi ilişkiler kurmasına olanak sağlamaktadır:

لالا لالا گل آلو
 خالو در باغ آلبالو
 چه قدر این میوه شیرینه
 تو را هر وقت که می بینه
 عمو برار بابات
 خالو برار مادرت
 نشی غمگین تو از خالو
 برات می آره شفتالو
 عمو بهر تو غمگینه
 محکم می گیره بر سینه
 همیشه فکر و یادت
 همیشه بار و غمخوارت

(Muhâcirî, 2014, s. 116-117).

Ninni ninni erik çiçeği; dayıya darılmayasın
 Dayı vişne bahçesinde; sana şeftali getirecek
 Ne tatlı bu meyve; amca sana üzülür
 Seni her gördüğünde
 Göğsüne bastırır sıkıca
 Amca babanın kardeşi
 Daima seni düşünür
 Dayı annenın kardeşi
 Daima dostun ve dert ortağın

دلم می خواد گل شهپر بچینم
پدر خوب است و مادر نازنین است
تمام کوهها گشتم سراسر
میان بابا و مادر نشینم
برادر میوه روی زمین است
ندیدم میوه ای مثل برادر
(Muhâcîrî, 2014, s. 64).

*Canım yosun çiçeği dermek; anne ve babamın arasında oturayım ister
Baba iyidir ve anne narin; erkek kardeş meyvedir
Bütün dağları dolaştım; kardeş gibi meyve görmedim*

لالا بوسه ام به رویت باد
بابو بنده غلومت باد
عمو قریون جونت باد
ننه حیرون نومت باد
(Muhâcîrî, 2014, s. 25).

*Ninni yüzünde öpücüğüm olsun; amcan sana kurban olsun
Baba sana kurban olsun; anne adına hayran olsun*

1.2.5. Dinî ve Kutsal Nitelikli Ninniler

Dinî içerikli ninnilerde anne genellikle çocuğuna dua etme ya da dinî eğitim verme düşüncesindedir. Kazerun, Turbet Cam, Meşhed ninnilerinden verilen örneklere bakıldığında oruç, namaz gibi dini kavramların yanı sıra dinî şahsiyetler ve inançların da yer aldığını görmekteyiz:

لالا لالا گل غوزه
بیا که وا کنیم روزه
نگین سبز فیروزه
که فردا عید نوروزه
(Muhâcîrî, 2014, s. 39).

*Ninni ninni koza çiçeği; firuze yeşili
Gel orucu açalım; yarın nevrüz bayramı*

لالایی ای گل زیبای مادر
لالا کن تا برایت قصه گویم
محمد آخرین پیغمبران است
محمد آمد و ما جان گرفتیم
لالایی ای همه دنیای مادر
گل باغ محمد را ببویم
برای مسلمین مانند جان است
از او رسم و ره ایمان گرفتیم
بخواب ای کودک زیبا و خوش رو
بخواب ای نازنین ای گل خوشبو...
(Muhâcîrî, 2014, s.114).

*Ninni ey annesinin güzel çiçeği
Ninni ey annesinin dünyası
Uyu sana masal anlatayım
Muhammed'in bahçesinin gülünü koklayayım
Muhammed peygamberlerin sonuncusudur
Müslümanlar için can gibidir
Muhammed geldi ve biz can bulduk
İmanın esaslarını ondan öğrendik
Uyu ey güzel yavrum
Uyu ey nazlı ey güzel kokulu çiçek...*

9 لالات می کنم ای رود جونیمو
10 مو لالات می کنم ای گل بوسونیم

مو لالات می کنم تا زنده باشی
غلام حضرت معصومه باشی

مو لالات می کنم ای رود نازی
خدا با تو بده عمره درازی

(Sefidger Şehânekî, 2014, s. 90).

Ninni söylerim yavrucuğum

Ninni söylerim gül bahçem

Ninni söylerim yaşadıkça

Hazreti Ma'sume'nin kölesi olasın

Ninni söylerim nazlı yavrucuğum

Allah sana uzun ömür versin

با آل رسول همنشینى دارم

خلق حسن و خوی حسینی دارم

گل گفت که من مذهب و دینی دارم

نامم ز محمد است و اسمم ز علی

(Muhâcirî, 2014, s. 62).

Çiçek dedi: mezhep ve dinim var; Resul'un ailesiyle yakınlığım var

İsmim Muhammed ve Ali'den; Hasan tabiatlı ve Hüseyin huyluyum

زنی چون فاطمه خیرالنساء نیست

کنیزی همچو فضه با حیا نیست

کلامی چون کلام الله خدا نیست

غلامی همچو قنبر با وفا نیست

(Muhâcirî, 2014, s. 62).

Allah'ın kelamı gibi kelim yoktur; Fatıma gibi hayırlı bir kadın yoktur

Kanber gibi vefalı bir köle yoktur; Fezze gibi edepli bir cariye yoktur

1.2.6. Doğa ile İlgili Ninniler

Ninnilerde anne, çocuğa olan sevgisini göstermek için doğadaki unsurlara başvurmaktadır. Aynı zamanda ninnilerde geçen “ağaçlar, çiçekler, hayvanlar ve yer şekilleri ninninin ait olduğu coğrafya hakkında bilgi vermenin yanı sıra bu unsurlara verilen değeri ve yüklenen anlamları belirtir” (Uğurlu, 2012, s. 137). İncelenen ninnilerin, söylendikleri bölgenin doğasını yansıttığı ve genellikle çocuğun lale, gül, zambak, sümbül, reyhan, nergis; keklik ve bülbüle benzetildiğini görülmektedir:

من 9

بستانم 10

خوشم که بلبلای دارم
لا لا لالا گلای دارم
بخواب ای سوسن و سنبل
لا لا لالا بخواب ای گل

(Muhâcirî, 2014, s. 117).

Ninni ninni gülüm var
Mutluyum bülbülüm var
Ninni ninni uyu ey gül
Uyu ey zambak ve sümbül

لا لا لالا، لا لا ای کبک مستم
میون کبکها دل بر تو بستم
تموم کبکها رفتن به بازی
من بیچاره پابست تو هستم

(Sefidger Şehâneki, 2014, s. 75).

Ninni ninni ninni kekligim
Keklikler arasında sana vurgunum
Kekliklerin hepsi oynamaya gitti
Zavallı ben sana giriftar oldum

لا لا، لا لا گل پسته
نشی بیمار نشی خسته
که مادر دل به تو بسته
همیشه سنبلم باشی
لا لا، لا لا کلم باشی
تو خونه بلبلم باشی

(Muhâcirî, 2014, s. 96).

Ninni ninni fıstık çiçeği; hasta ve bitkin olmayasın; annenin yüreği tutkun sana
Ninni ninni çiçeğim olasın; daima sümbülüm olasın; evdeki bülbülüm olasın

Sonuç

Bir milletin dilinin özellikleri, toplumsal yapısı ve kültürünün tanınmasında ve incelenmesinde sözlü geleneğin bir parçası olan ninnilerin önemli payı bulunmaktadır. Zira öncelikli amacı çocuğu uyutmak olan ninniler, söylendikleri toplumun yaşam şeklini, geçim kaynaklarını, inançlarını, değerlerini ve aile yapısını yansıtmaktadır.

Çalışmada, Sefidger Şehâneki'nin *Lâlâyîhâ-yi Kûdekân-i İrân* ve Muhâcirî'nin *Gol-i Peste Mecmû'e-i Lâlâyîhâ-yi Fârsî* adlı eserlerinden edinilen Turbet Cam, Turbet Haydariye, Tahran, Bircend, Kirman, Haf, Meşhed, Şehmirzâd, Şuşter, Koçan, Zabul, Kazerun ve Şiraz şehirlerine ait ninni örnekleri yapı olarak değerlendirildiğinde ninnilerin genellikle dörtlükten oluştuğu gözlemlenmektedir. Ancak dörtlük dışında mısra sayısı 3 ve 5 olan ninnilerin de söylendiği görülmektedir. Ninnilere başlarken لا لا لالا، لا لا ای کبک، لا لا لالا، لا لا لالا، لا لا لالا، لا لا لالا، لا لا لالا gibi formeller sıklıkla kullanılmaktadır.

Ninni örnekleri içerdiği konular bakımından; dilek ve temenni ninnileri, ayrılık ve gurbet ile ilgili ninniler, tehdit ve korkutma ninnileri, aile fertleriyle ilgili ninniler, dinî ve kutsal nitelikli ninniler ve doğa ile ilgili ninniler şeklinde tasnif edilmiştir. İncelemeye konu olan ninni örneklerinin İran'ın farklı bölgelerinde söylenmiş olmalarına rağmen benzer konuları işlediği saptanmaktadır. Zira çoğunlukla anne tarafından icra edilen ninniler ortak hisleri, arzuları ve serzenişleri yansıtmaktadır. Dilek ve temenni ninnilerinde annenin çocuğunun sağlıklı olması, okula gitmesi, meslek sahibi olması, Kur'an okuması, evlenmesi ve vefalı olması gibi arzu ve beklentileri dile getirilmektedir. Ayrılık ve gurbet ile ilgili ninnilerde babanın evin geçimini sağlamak için gurbete gitmesi ve annenin doğduğu yerden ve ailesinden ayrı düşmesinden dolayı çektiği sıkıntılar; tehdit ve korkutma ninnilerinde çocuğun uyuması için yapılan tehditler; aile fertleriyle ilgili ninnilerde babanın başka bir kadınla evlenmesinden dolayı annenin eşiyle ilgili serzenişleri konu edilmiştir. Bunun yanı sıra aile bireyleri arasında sıklıkla dayı, amca, kardeş, büyük anne gibi çocuğun yakın çevresindeki kişiler zikredilmektedir. Dinî ve kutsal nitelikli ninnilerde dinî kavramlara ve şahsiyetlere yer verilmiştir. Doğa konulu ninnilerde ise anne, çocuğuna sevgisini yaşadığı bölgenin doğasına ait unsurlar vasıtasıyla göstermektedir.

Bu bağlamda incelenen ninni örnekleri sosyolojik ve psikolojik olarak dikkate alındığında annenin yaşamını şekillendiren ve ruhsal durumuna etki eden; eşinin iş sebebiyle uzakta olması ve başka bir kadınla evlenmesi sonucu annenin yükümlülüklerinin artması, kimi zaman kadının ailesinden uzakta olması gibi sebepler kendini yalnız hisseden annenin çocuğunu dert ortağı olarak görmesine neden olmakta ve yaşadığı tüm sıkıntıları ninniler aracılığıyla dile getirmektedir.

Kaynakça

- Aydoğmuş, E. (2020). Kazak Ninnilerinden Örnekler. *Gazi Türkiyat*, 27, 85-100.
- Cemâli, İ. (1386/2007). *Lâlâyihâ Der Ferheng-i Merdom-i Irân*. Tahran: Merkez-i Tahkikât-i Sedâ u Simâ-yi Cumhûrî-yi İslâmî-yi Irân.
- Çıblak Coşkun, N. (2013). Türk Ninnilerine İşlevsel Yaklaşım. *Turkish Studies*, 8(4), 499-513.
- Elçin, Ş. (1986). *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Enüşeh, H. (1381/2002). *Lâlâyî. Ferhengnâme-i Edebî-yi Fârsî* (C. 2, s. 1206-1207). Tahran: İntişârât-i Vezâret-i Ferheng u İrşâd-i İslâmî.

- Hasanlı, K. (1382/2003). Lâlâyihâ-yi Mehmeln Nigâhî be Hâstegâh ve Mezâmîn-i Lâlâyihâ-yi İrânî. *Mecelle-i Zebân ve Edebiyât-i Fârsî*, 1, 61-80.
- Hicâzî, B. (1387/2008). *Edebiyât-i Kûdekân ve Novcevânân*. Tahran: İntişârât-i Ruşengerân ve Mutâla'ât-i Zenân.
- Huseynî Sâbir, M. vd. (1398/2019). Bâztâb-i Ovvâa'-i İctimâi' Der Lâlâyihâ-yi 'Asr-i Hâzır. *Mecelle-i 'İlmî-yi Mutâla'ât-i Edebiyât-i Kûdek Dâneşgâh-i Şîrâz*, 2, 1-20.
- Kırcı Uğurlu, E. (2014). Kültürel Bellek Aktarıcısı Olarak Ninni. *Milli Folklor Dergisi*, 13(102), 43-52.
- Kızılayâğ, S. (1393/2014). *Edebiyât-i Kûdekân ve Novcevânân ve Tervic-i Hânden*. Tahran: Sâzmân-i Mutâla'e ve Tedvîn-i Kutub-i 'Ulûm-i İnsânî-yi Dâneşgâhhâ.
- Muhâcirî, Z. (2014). *Gol-i Peste Mecmû'e-i Lâlâyihâ-yi Fârsî*. Meşhed: İntişârât-i Âstân Kuds Razavî.
- Muhammedî, M. H. ve Kâyînî, Z. (1384/2005). *Târîh-i Edebiyât-i Kûdekân-i İrân* (Cilt 1). Tahran: Neşr-i Çistâ.
- Sefidger Şehânekî, H. (1393/2014). *Lâlâyihâ-yi Kûdekân-i İrân*. Tahran: İntişârât-i Sûre Mihr.
- Selâcike, Pervîn (1385/2006). *Ez İn Bâğ-ı Şarkî*. Tahran: Kânûn-i Pervereş-i Fikrî-i Kûdekân ve Novcevânân.
- Şîrâzî, E. (1371/1992). *Gozerî ve Nazarî Der Ferheng-i Merdom*. Tahran: İntişârât-i Esperek.
- Uğurlu, E. (2012). *Türk Dünyasında Ninni*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Zebîhniyâ 'Umrân, Â. ve Bordhûnî, H. (1393/2014). *Târîh-i Edebiyât-i Kûdek ve Novcevân Der İrân*. Tahran: İntişârât-i Fedek İsatîs.

Summary

Lullabies that interpret the mother's feelings and form a bond between the mother and the child are the first tunes that the child hears from the mother after birth. The mother establishes the first linguistic bond with her child through these rhythmic and melodious words. Lullaby is an effective way for the mother to communicate with her child and create a concrete bond without any outside interference. Lullaby, whose primary function is to put the child to sleep and calm down, also provides information about the language, culture and sociological characteristics of a nation. It allows us to learn the language, lifestyle, family structure, experiences, beliefs, traditions, customs and environment of a nation. Since lullabies are usually sung by the mother, women play an important role in transferring oral cultural heritage from generation to generation. From the moment of birth, the mother supports her child's education through lullabies. Lullabies are an effective tool in introducing the environment, language, culture, religion, beliefs and national values of the child to

establish a bond with them and internalize them. At the same time, the mother conveys her feelings, wishes, troubles and expectations through lullabies with her own style. In this context, lullabies reveal the characteristics of the family structure, the relationships among family members, and the roles of the mother and father in the family.

Lullabies constitute an important part of folk literature in Iran as in every society. In this context, the scholars such as Sadegh Hedayat (Avsaneh/1940), Hossein Koochi Kermani (Haft Sad Taraneh Ez Taranehaye Roustaye Iran/1968) and Abolqasem Anjavi Shirazi (Gozari va Nazari dar Farhange Mardom/1992), who conducted research in the field of Iranian folk literature, collected lullabies from various regions of Iran. Thanks to these compilation activities, lullabies were recorded and independent works were published in this field. Apart from the compilation activities, there are also works written on the definition, classification, features and function of the lullabies.

In the past, the word *bang*, pronounced as *vang* in Pahlavi, meaning sound, cry, and the word *nanoo*, which is the name given to the babysitters used to put children to sleep in the southern and central regions of Iran was used as the word lullaby in Persian. Today's Persian equivalent, *lalayee*, comes from the Turkish word *lala*, which means the person responsible for the care of the child other than the mother. Since the primary purpose of lullabies is to put the child to sleep, the rhythm is in the foreground. In this context, the harmony of lullabies has a direct relationship with the cradle or swing. Since the types of cradles vary from city to city in Iran, the sounds mothers murmur also differ. For example, the swings hanging from any place to put children to sleep in the southern and central regions of Iran are called *nanoo*. Since the cradle is seen as the second mother of the child, *nanoo* comes from the word *nanah*. In the northern region, children were used to put to sleep in wooden cradles called *gareh* or *gahvaareh* in Persian. The cradle called *gareh* differs from the cradle called *nanoo* rhythmically since the cradle is rocked at short intervals and in succession.

When the structural features of Persian lullabies are examined, it is seen that they usually consist of quatrains. However apart from quatrain, there are also lullabies with 3 and 5 lines. Since the verse unit of Persian lullabies is mostly quatrain, it is sung in *hazaj* meter. When starting lullabies, formulaic expressions such as *هودی هودی، الا لالا، للا لالای، لای لای، الالای الالای* are often used.

When the lullaby examples detected in the works written on Persian lullabies are examined, it is seen that although there are differences in terms of language features, there are similarities in the subjects covered. In other words, lullabies mostly sung by the mother reflect common feelings, expectations, desires and reproaches. When Persian lullabies are examined in terms of subject, they are classified lullabies as wish and desire, lullabies about separation and being abroad, lullabies as a threat and frightening, lullabies about family members, religious and sacred lullabies and lullabies about nature. In the lullabies as wish and desire, the wishes and expectations of the mother such as the growth of her child, his/her walking, being healthy, going to school, reciting the Qur'an, getting married and being a loyal person are expressed. In lullabies about separation and being abroad, the father's going abroad to provide for the house and the mother's troubles due to leave from the place of her birth and her family are told. In lullabies which also provide clues about the commercial relations of the period, the father often goes to India to work. In lullabies as a threat and frightening, the child who does not sleep is usually frightened by the imaginary creature called *loloo*. In lullabies about family members, the father, who is usually mentioned with his positive aspects, is sometimes complained about by the mother for going off with another woman or for his negative attitude towards his wife. Among family members, people in the child's immediate environment such as uncle, sibling and grandmother are frequently mentioned. In religious and sacred lullabies, religious concepts such as fasting and prayer and religious personalities are included to provide religious education to the child. In nature-themed lullabies, the mother shows her love for her child through elements in nature. The child is often compared to the moon, the sun; tulip, pennyroyal, fig, pomegranate, lily, hyacinth, basil, rose, narcissus; partridge and nightingale.